

Eve Andre ja Sergei Upkin vapustasid hingepõhjani

Sirje Normet

Rahvusoperis Estonia mängiti 8. veebruaril Sergei Prokofjevi balletti "Romeo ja Julia", kus Julia osas astus esmakordselt üles Raplamaalt pärit baleriin Eve Andre. Romeot tantsis Sergei Upkin, lavastas Tiit Härm ja etendust dirigeeris Aivo Välja.

Tiit Härm koreograafia Prokofjevi muusika rütmis

William Shakespeare'i lugu Romeost ja Juliast on Lääne kultuuriruumi üks vapustavamaid lugusid. Ka Shakespeare ise ohkab tragöödia lõpus Georg Meri tõlkes: "Ei ole loost küll kuuldud kurvemast kui lugu Romeost ja Juliast."

Shakespeare'i ajal etendati pärast tragöödia lõppu lõbusat päevakajalist janti, et inimesed teatrist heas meeleolus lahkuksid ega veedaks väherdes unetuid öid kurvale loole mõeldes. Tundub, et ka hilisemaid loojaid on vaevanud armastajate niivõrd mõttetu hukk. Vene helilooja Sergei Prokofjev kirjutas oma balletile aga lausa õnneliku lõpu, kus Romeo saabub veidi hiljem ja leiab Julia juba unerohust toibununa. Kui ballett Venemaal 1940. aastal

lia on tugevam ja kirglikum pool, traagilise armuloo algataja. Euroopas on tuntud ka John Neumeieri versioon, milles on põhirõhk Romeo muutumisel kerglasest seelikukütist sügavalt armastavaks meheks. Hästi tuntud on ka koreograaf Leonid Lavrovski versioon, mis alustas Prokofjevi balleti võidukäiku 1940. aastal Leningradi Kirovi-nim teatris, praeguses Maria Teatris. Lavrovski koreograafia jõudis Juri Druzini lavastuses 1965. aastal ka Estonia teatrisse, mis tõi pärast pikaajalist haigust taas lavale legendaarse Helmi Puuri.

Maaailmas lõi 1990. aastatel laineid ka moderntantsuline seade "Romeost ja Juliast" (Angelin Preljocaj'i koreograafia), mida sai näha ka Eesti publik. Selles versioonis

värufoto!

Sergei Prokofjev kirjutas oma balletile aga lausa õnneliku lõpu, kus Romeo saabub veidi hiljem ja leiab Julia juba unerohust toibununa. Kui ballett Venemaal 1940. aastal esietenduseni jõudis, oli võitnud siiski Shakespeare - Prokofjev oli originaali traagilise lõpu taastanud. Galina Ulanova Julia ja Konstantin Sergejevi Romeo said eeskujuks paljudele järgmistele nende rollide kehastusele maailma balletilavadel. Juliast sai aga priimabaleriinide unistuste roll.

Eestis on Juliast tantsinud Geeni Raudsepp, Helmi Puur, Tiiu Randviir, Elita Erkina, Age Oks jt. 8. novembril 2003. aastal esietendunud ja siiani mängukavas Tiit Härmi koreograafia loodud "Romeos ja Julias" on Juliana üles astunud Marina Tširkova, Luana Georg, Galina Lauš ja Olga Rjabikova. 8. veebruaril tuli Julia osas publiku ette esimest korda Eve Andre. Etenuse tegi eriliseks see, et Eve Andre partneriks oli Sergei Upkin - just duett Andre-Upkin võitis 2002. aastal Ameerika mainekal Jacksoni balletikonkursil zürri eripremia kui parim duett. 27. juulil 2002 Nädalisele antud intervjuus ütles 25aastane Eve Andre: "Üks imeline unistus on täitunud, jõudsi sama tulemuseni nagu tosin aastat tagasi maailmakuulsad eesti balletitantsijad Age Oks ja Toomas Edur."

Romeo ja Julia lugu on balletilavadel lavastatud erinevas võtmes. Angloameerika kultuuriruumis on üks tuntumaid versioone Kenneth MacMillani koreograafia, kus Ju-

Maailmas 1990. aastatel laineid ka moderntantsuline seade "Romeost ja Juliast" (Angelin Preljocaj'i koreograafia), mida sai näha ka Eesti publik. Selles versioonis oli tegevus toodud tänapäevasesse diktatuuririiki, kus noori armastajaid ei lahuta mitte vaenujalal perekonnad, vaid suur klassivahe. Kaldsudes kodutud Romeot valdab kõrgkihti kuuluvat Juliat kohates seksuaalne iha ja armastajate suhe on erootiline kuni surmani.

Koreograaf-lavastaja Tiit Härm on Romeot tantsinud kahes Mai Murdmaa lavastuses (1971; 1977). Härm tunneb Prokofjevi muusikalist partituuri tõesti nüanssideni. Tema koreograafia on detailideni muusikas - mitte ükski rütmifiguur või muusikaline passaaž pole tähelepanuta jäänud. Niivõrd täiuslikku tantsu muusikasse "valamist" kohtab harva - üpris tihti on tunda, et helilooja mõtles üht-, koreograaf aga hoopis teistmoodi. Estoonlaste "Romeos ja Julias" on kogu balleti loominguuline meeskond igati ühel lainel - romantilises võtmes koreograafiat toetab ka kostüümikunstniku (Michael Forsen) ja valgustuskunstniku (Airi Eras) nägemus. Pastelsetes toonides Verona kodanike kostüümide taustal eristuvad valges kleidis Julia ja must-hõbedas Romeo hästi.

Lavakujundus on lakooniline, täpselt äratuntavate oluliste "märkidega": Romeo nina ees kinni löödud väravad, rõdustseeni palkon, pruunides toonides kirik ja pime hauakamber. Meeleolu kand-

Julia osas Raplamaalt pärit baleriin Eve Andre, Romeot tantsis Sergei Upkin.

HARRI ROSPU foto

jaks on muusika kõrval suuresti ka valgus: rõdustseeni ajal "värvub" põrand helesiniseks, mis on mõjuv kontrast tumedale tähistaevale; haudmustas surnukambris on Julia kui abitult lelav valge värvilaik. Lõpustseeni kõrgub kahvatuvalge armastajapaar musta riietatud leinajate küünaldemere kohal, kusjuures küünaldemeri ise mõjub maa peale laotunud tähistaeva-vaibana. Taust (ehk taevas) on süsimust - nii kõrguvad noored armastajad nagu surematud hinged tähistaeva kohal, väljaspool tähegalaktikaid. Eve Andre ja Sergei Upkin andsid traagilise loo edasi psühholoogiliselt niivõrd mõjuvalt, et vaatajad lausa nutsid.

Armastuse hingejõul pea ees meeletustesse

Legend Romeost ja Juliast oli renessansiajastu kirjanduses tuntud juba enne Shakespeare'i. Näiteks on itaallase Matteo Bandello novellis olemas kõik Shakespeare'i tragöödia sõlmpunktid, aga kogu loo alatoon on hoopis melo-

dramaatilisem. Süzeeline erinevus on selles, et Romeo tapab Tybalti enesekaitseks ja Julia ei tapa end lõpustseenis, vaid heidab Romeo surnukeha kõrvale pikali ja sureb kurvastusest. Inglise poeet Arthur Brooke lõpetab oma poemi aga hoopis manitsuskõnega Romeole ja Juliale, et nood ei kuulanud oma vanemate sõna ja pidid seetõttu elu nii kurvalt lõpetama.

Geniaalne Shakespeare tõstab Romeo ja Julia loo argitunnetusest kõrgemale. Armastusest hingejõudu saades läheb Julia oma vanemate ja ühiskonnatavade vastu. Tõljal oli ju salajane, n-õ põrandaalune laulatus tütarlapse jaoks üks suuremaid patte. Julialt nõudis vaprust ka varjusurma esile kutsuva unerohu võtmine. See oli seotud suure riskiga - alati võib ju midagi viltu minna. Aga Julia oli valmis enne parem surema kui abielluma vanemate välja valitud mehega, keda ta ei armastanud. Eht šekspiirlik on ka see, et õilis Romeo määrab oma käed

verega, tappes kättemaksuks Mercutio surma eest Tybalti ja hiljem ka hauakambri juures armukadede Parise. Balletis on Mercutiole ja Tybaltile loodud huvitavad karakterrollid, mida Artjom Maksakov (Mercutio) ja Anatoli Arhangel'ski (Tybalt) ka suurepäraselt esitavad.

Härmi lavastuses ei ole Julia vaid süütu, esimese armastuse hingejõust meeletustesse viskuv neiu, vaid ka vallatu ja üpris kapriisne olemus (1. vaatuse peitusemäng ammega (Svetlana Pavlova); 3. vaatuse unerohu võtmise stseen, kus Julia taob amme lausa rusikatega, et see tarutem üksinda jätaks). Julia karakteri põhitoon on aga romantiline, mõneti ehk liigagi ootuspärane. Aga miks ka mitte, kui see on nii hästi välja mängitud ja tantsitud.

Kirjanik Kalle Käsper mõtiskleb kavalehel, kas Romeo ja Julia on ohvid või kangelased. Tema sõnul tahab Shakespeare oma näidendiga ütelda, et elu on keeruline ja milliseid otsuseid sa ka vastu ei võta, ikka pöörduvad

need ühel hetkel sinu vastu. Fataalsuse ja ettemääratuse jõud on Shakespeare'i teostes tõesti olulisel kohal. Mulle aga tundub, et selles loos on ka midagi sümbolistlikku, "sinilinnulikku". Lastes oma kangelastel hukkuda, vihjab inglise kirjanik tõelise armastuse harukordsusele või isegi võimatusele.

Kuna Härm laseb vaenupooltel mõõgad maha panna juba balletti sisse juhatavas stseenis, siis olin etenduse ajal ärevas ootuses, missuguse lahenduse koreograaf välja pakub. Kas tõesti Prokofjevi algse idee, kus Romeo jääb tagasitulemisega veidi hiljaks ja nii saavad armastajad õnnelikult taas kokku?! Nii saanuks balletile veel ühe tantsustseeni juurde lavastada, kus Romeo ja Julia abielluvad. Sel juhul oleks vaenupoolte lepitajaks hoopis armastus, mitte surm. Aga see oleks juba hoopis teine lugu, hoopis teisest ajastust. Shakespeare'i lugu lõpeb nii kurvalt, et kurvemalt ei saagi.